

Vojenské umění

Podplukovník doc. ing. Karel Novotný, CSc.

K místu a úloze operačního umění

Vojenská věda, jako každá společenská věda se s rozvojem lidské společnosti neustále mění. Je samozřejmé, že spolu s ní se vyvíjejí i její součásti, k nimž patří také vojenské umění se svými třemi základními oblastmi: **strategií, operačním uměním a taktikou.**

Zatímco strategie a taktika byly součástí vojenského umění od samého začátku jeho existence, stalo se jí operační umění teprve daleko později. Jeho potřeba jako samostatné oblasti vojenského umění se začala projevovat v minulém století; k uznání jeho samostatnosti dochází až v našem století. Na tuto problematiku existují ještě dosud v podstatě dva názory.

V **socialistické vojenské vědě** je operační umění samostatnou a zcela rovnoprávnou (spolu se strategií a taktikou) součástí vojenského umění. Na **západě** počítají ve vojenském umění i nadále jen se strategií a taktikou. To, co u nás zahrnu-

jeme do operačního umění, začleňují západní vojenští teoretici z části do strategie a z části do taktiky.

O tom, že ani jim toto dělení zcela nevyhovuje, svědčí to, že v některých případech si vypomáhají navíc pojmy „malá strategie“ nebo „velká taktika“. Jako důkaz vědeckosti našeho dělení to však nestačí.

Objektivnost a tím i vědeckost a oprávněnost dělení vojenského umění lze nejlépe dokázat tím, že tuto problematiku zkoumáme od jejího vzniku.

U společenských věd, k nimž patří i vojenská věda a tím i součásti vojenského umění, to znamená **zkoumat je z historického hlediska.** Takové zkoumání současně umožní vymezit podstatu a jedinečnost obsahu operačního umění, což jsou základní podmínky, abychom je mohli považovat za samostatnou oblast vojenského umění.

Vznik operačního umění

Jak známe z odborné literatury, dosahovaly armády prakticky až do 19. století většinou několika desítek tisíc až kolem jednoho sta tisíc mužů, výjimečně více.

Postavit větší armády nedovolovala především tehdejší úroveň výrobních sil. O úspěchu či neúspěchu jedné z bojujících stran rozhodovalo v té době zničení

či porážka jednoho z protivníků. To byl v podstatě také strategický cíl (úkol) ozbrojeného zápasu. Jeho splněním byly vytvořeny podmínky k mírovému jednání a k prosazení válkou sledovaných politických požadavků.

Vzhledem k omezenému dosahu a účinku tehdejších zbraní rozhodoval o výsledku války v zásadě (zejména z počátku) boj muže proti muži, později houfu proti houfu. Obě vzájemně si nepřátelské armády se proto obvykle střetly na malém (několika km²) prostoru. Často v jedné krátké, několik hodin trvající bitvě, respektive **generální bitvě** se rozhodovalo o výsledku ozbrojeného zápasu.

Podstatou boje i bitvy této doby bylo využití tehdejších zbraní a početní převahy k ničení protivníka. Jak boj, tak bitva té doby patřily proto, pokud jde o vlastní průběh, **do oblasti taktiky.**

Bitva svým rozsahem a množstvím zúčastněných sil (všechny či většina sil proti sobě stojících armád) a konečným efektem patřila **také do strategie.**

Úkolem strategie především bylo stanovit na základě politických cílů války cíle ozbrojeného zápasu, rámcový způsob jejich plnění a vytvořit základní podmínky pro optimální použití bojových prostředků. Jejich podstatou bylo přivést a soustředit vojska na bojiště, stanovit místo jednotlivých organizačních celků na bojišti zaujetím základní sestavy, odpovídající zámyslu vedení bitvy či bojů, a určit zásadní způsob použití jednotlivých částí bojové sestavy. **Vlastní vedení bojové činnosti s výjimkou prostoru a doby zasazení záloh a jejich úkolu bylo již věcí taktiky.**

Základním úkolem taktiky pak bylo co nejúčelněji použití strategií nahromaděných bojových sil a prostředků pro postupné dosažení stanoveného, strategického cíle a tím i cíle ozbrojeného zápasu.

Toto principiální, velmi abstrahované chápání obsahu strategie a taktiky v minulosti určovalo **vedoucí postavení strategie vůči taktice.** Současně je však zřejmé, že obě části vojenského umění — strategie a taktika — spolu těsně souvisely, vzájemně se nejen doplňovaly, ale podmiňovaly také plnění stanovených úkolů.

Za této situace byla **taktika jediným a bezprostředním realizátorem strategických cílů.**

Skutečnost, že taktika byla schopna postupně (sčítáním výsledků jednotlivých bojů částí celkového uskupení vojsk) zabezpečit přímo a v plném rozsahu potře-

bu dalšího spojovacího článku mezi strategií a taktikou.

Určitý vlom (lépe náznak vlonu) do dvojvládní strategie a taktiky ve vojenském umění přinesly na konci 18. a začátku 19. stol. napoleonské války. Statistické a větší armády se staly v důsledku vyspělé manufaktury běžným jevem. Jejich přisun na bojiště byl především z důvodů zásobovacích prováděn rozptýleně, na široké frontě a teprve za přibližování do prostoru vlastní bojové činnosti se jejich pásma činnosti postupně zužovala. To všechno vytvářelo podmínky pro ničení nepřítelů po částech.

Do té doby se bojovalo jen s využitím taktických zásad, daných v podstatě možnostmi (dosahem a účinkem) prostředků ničení a možnostmi jejich manévru jednak k využití bezprostředního účinku palby a jednak k reprodukci podmínek pro další ničení protivníka. Nyní však vystupuje do popředí navíc požadavek tvůrčí činnosti, spočívající v přeskupování a v manévru vojsk podle konkrétní situace.

Tak byla vytvářena pružně — operativně — taková uskupení sil a prostředků, která reagovala na činnost protivníka a konkrétní terén a zabezpečovala nejúčelnější a situaci nejvíce odpovídající použití prostředků ničení.

K ničení armády protivníka bylo již často třeba více bitev nebo vzájemných střetnutí. Skutečnost, že se v nich začínal používat manévry, způsobila že neprobíhaly všechny najednou a v jednom prostoru. Pojem „bojiště“ byl ve svém obsahu překonaný. Byly zde již určité náznaky vzniku „válčiště“.

Prostorová a časová rozsáhlost plnění prakticky i nadále jednoho strategického cíle vyžadovala mít organické celky, schopné samostatně ničit jednotlivé části armády protivníka.

Za Napoleona tvořily tyto celky **sbory** a někdy se k plnění úkolu spojovalo dokonce i několik sborů. Šlo tedy o **náznačky tvoření soudobých vševojskových armád.**

Obsah činnosti těchto organizačních celků přesahoval rámec taktiky, současně však nedosahoval strategického významu. Mezeru, která se v té době začala tvořit mezi strategií a taktikou, zdůraznil ještě více vojsky používaný manévry. Zejména to vyniklo při ničení protivníka po částech.

Ukázalo se totiž, že **strategický manévry,** jak mohl být nazýván přisun vojsk do prostoru střetnutí armád, a **taktický manévry,** jež spoluvytvářel optimální podmínky k použití bojových prostředků,

k splnění strategického zámyslu již samy nestačily.

V soulase s konkrétní situací docházelo totiž k **operativnímu přeskupování a manévrování** vojsk v prostoru bojové činnosti. Tento manévr byl přitom nezbytnou podmínkou pro využití strategického soustředění sil a prostředků taktikou, jakožto bezprostřední realizátorkou procesu ničení protivníka.

Jeho cílem bylo vytvořit pro vlastní síly co nejprůhodnější podmínky pro jejich použití a současně dostat tu část protivníka, která měla být zničena, do situace, která jí použití bojových prostředků krajně ztěžovala. Tím umožnit ničení protivníka s překvapením a s maximálním efektem.

Tyto tendence zaváděním všeobecné branné povinnosti v důsledku rychlého růstu výrobních sil ve druhé polovině 19. a zejména začátkem 20. století ještě více zintenzivněly. Potřeba vzniku nové oblasti vojenského umění k překlenutí mezery mezi strategií a taktikou nabývala stále více na aktuálnosti. Svědčí o tom řada skutečností.

Masovost armád a rychlý kvantitativní a kvalitativní rozvoj bojové techniky (zavedení rýhovaných hlavních kulometů, zkonkolení děl apod.) **způsobily zásadní zvrat v protorovém a časovém rozmachu** vedení bojové činnosti. V každém případě již nebylo možné splnit strategický úkol — zničit celou armádu protivníka jedinou bitvou.

Bojová činnost se definitivně rozpadla na řadu samostatně, přitom však podle jednoho strategického zámyslu vedených bojových akcí velkých uskupení vojsk. Těmto bojovým akcím se začalo říkat **operace**. Jejich podstatou byl široký, na konkrétní situaci tvůrčím způsobem reagující a k plnění určitého úkolu uskutečněný manévr. Ten teprve vytvářel podmínky pro uplatnění palebných prostředků k bezprostřednímu ničení protivníka. Operace se stala nutným předpokladem pro uskutečnění boje.

Za první operace je považována tzv. bitva u Mukden, k níž došlo za rusko-japonské války v únoru 1905.

Řešení problematiky operací si objektivně vyžadovalo vznik nového odvětví vojenského umění. Stalo se jím operační umění.

Se systematickým rozpracováním teorie operačního umění začali na Vojenské akademii v SSSR, kde v roce 1924 byla zřízena **katedra operačního umění** (viz

str. 13 Voprosy strategii i operativnogo iskusstva v sovětských vojenných trudach 1917—1960g — vydalo Vojennoje izdatel'stvo MO SSSR, Moskva 1965). Od té doby také dělí sovětská vojenská věda vojenské umění na strategii, operační umění a taktiku.

Obdobně jako strategie nemělo ani operační umění žádný palebný prostředek, jímž se mohlo podílet na přímém (ne přes taktiku) ničení nepřítele. To mohla provádět i nadále jen taktika.

Každá z uvedených tří oblastí vojenského umění měla svůj specifický obsah, jímž se lišila od ostatních. To také dokazuje objektivnost rozdělení vojenského směru na strategii, operační umění a taktiku.

Význam tohoto rozdělení vojenského umění vytvořil objektivní podmínky pro rozpracování zejména jeho nového odvětví — operačního umění. Zvláště pozoruhodný je v tomto směru přínos sovětské vojenské školy. Ve své práci „Pochod na Vislu“, vydané v roce 1923, **Tuchačevský** hovoří o **postupných operacích**. Ve třicátých letech na základě možností nově zaváděné bojové techniky byla v SSSR rozpracována teorie **hlubokové operace**.

Jak u postupné, tak u hluboké operace byl základním a také jediným prostředkem k zničení protivníka boj, protože ani strategické a ani operační stupně vojsk s klasickou a co do účinku vcelku omezenou výzbrojí jiný prostředek ničení.

Možnosti již existujícího **letectva**, které převyšovalo taktické prostředky, byly v té době velmi omezené a proto z operačního, či strategického hlediska vzhledem k malému dosahu, účinku v cíli a relativně malému počtu letounů v ozbrojených silách téměř zanedbatelné.

Výsledek operací i války vcelku byl tedy i nadále **určován souhrnem výsledků bojů taktických stupňů**.

Druhá světová válka byla důležitou etapou v rozvoji operačního umění a potvrdila oprávněnost jeho samostatnosti ve vojenském umění. Rozvoj způsobila především rostoucí modernizace vojsk.

V dálkovém letectvu a raketách (V1, V2, kterými disponovala vrchní velení za 2. světové války měla strategie poprvé prostředky, jimiž mohla přímo ničit protivníka. Vzhledem k jejich malému účinku však tyto prostředky nijak podstatně neovlivnily ani dosažení cílů války a ani průběh operací. Ty byly i nadále dosahovány a řešeny postupným ničením vojsk na bojištích operacemi.

Obrovský ničivý účinek jaderné náplně a bouřlivý rozvoj vědeckotechnické revoluce po druhé světové válce postavily vojenské teoretiky do kvalitativně nových podmínek. Tuto skutečnost ještě více zdůraznilo spojení jaderné hlavičky s raketou o prakticky neomezeném dosahu.

Zavedením raketových jaderných zbraní do výzbroje armád se situace v možnostech ničit nepřítel zásadně změnila. **Strategie i operační umění v nich poprvé v dějinách dostávají vlastní vysoce kvalitní prostředky ničení.**

Operační stupně mají v raketách a letectvu (ne strategickém) své prostředky ničení nepřítel. Jejich mohutný účinek, dosah a hromadné použití umožňují řešit samostatně operační úkoly a tím pomáhají také v plnění úkolů strategických.

Raketové jaderné zbraně umožňují podstatným způsobem a do celé operační hloubky narušit bojeschopnost nepřítel a jeho sestavu, způsobit mu velké ztráty, narušit jeho morální stav a zlomit jeho vůli k klást odpor. Raketové jaderné zbraně jsou tedy rozhodujícím prostředkem ničení.

Poněvadž jejich hromadné nebo alespoň skupinové použití je možné teprve na operačních stupních, stávají se tyto a vyšší organizační stupně pro výsledek bojové činnosti určujícími. Taktické stupně pak výsledků jejich činnosti využívají a na směrech použití strategických a operačních prostředků, zejména jaderných zbraní prakticky ničení nepřítel jen dokončují. **Operační umění se tak stává pro taktiku určující.**

Zatímco operační umění je jedno pro všechna pozemní vojska, taktiku má každý druh vojska svou. Je to dáno úkoly, které jednotlivé druhy vojsk v rámci bojové činnosti plní a možnostmi bojové techniky, již jsou k plnění úkolů vybaveny.

Jak všeobecná taktika, tak taktiky druhů vojsk proto z operačního umění vycházejí, na ně v plné míře navazují a jsou na něm zcela závislé.

Na této skutečnosti se nic nemění ani v případě, že nebude používáno jaderných náplní. **Operační umění má dnes svůj mohutný ničivý prostředek v raketách a letectvu.** Oba tyto prostředky v případě, že nedoprovázejí na cíl jaderné náplně, používají chemických náplní a letectvo používá navíc napalmu.

Vysoký účinek chemických náplní je dán jednak bezprostředním působením chemické náplně v místě dopadu raket a jednak možností šíření primárního oblaku. Za vhodných povětrnostních podmínek

a při přízemním větru do 6 m/sec může být účinek chemické náplně na živou sílu značný.

Dalším velmi účinným prostředkem praktické realizace teorie operačního umění jsou také **operační výsadky.**

Bojová činnost nespočívá jen v postupném ničení nepřítel taktickými stupni, jako tomu bylo dříve. Jestliže dříve ničení, které tvoří hlavní obsah zkoumání taktiky, bylo jediným možným způsobem plnění operačních a přesně i strategických úkolů, pak dnes vyšší oblast vojenského umění svými raketovými jadernými prostředky a ostatními palebnými údery přímo usnadňuje plnění úkolů nižších oblastí. Strategie tak rozhodujícím způsobem pomáhá při plnění jak operačních tak i taktických úkolů a operační umění provádí totéž ve prospěch taktiky.

To ovšem neznamená, že úloha taktiky je méně významná. Souhrn bojů taktických stupňů zůstává i nadále jedním z nejdůležitějších prostředků k dosažení cílů operace, to znamená k zničení nepřítel a k ovládnutí stanovených prostorů. Jaderné údery ať hlavního nebo operačního stupně sice řeší důležité, ba možno říci rozhodující, ale přece jen části celkového úkolu ozbrojeného zápasu.

Je to dáno tím, že **jaderných úderů nebývá nikdy dostatek** a bývají proto používány převážně na rozhodujících směrech bojové činnosti, dále tím, že **jejich nelze použít všude** a konečně také tím, že ani ty úkoly, k jejichž plnění se jaderných úderů používá, **neřeší vždy beze zbytku.**

Pro úplné vítězství je proto nutné **dokončit zničení rozbitého nepřítel, ovládnout jeho území, případně různé důležité objekty** a zbavit ho tak schopnosti a možnosti klást odpor jakéhokoliv druhu. A právě splnění těchto úkolů je spojeno s vedením usilovné bojové činnosti v taktickém měřítku. **Při plánování operací je proto třeba přihlížet také k taktickým možnostem.**

I když strategie může plnit řadu strategických úkolů přímo svými prostředky, význam operačního umění jako spojovacího článku mezi strategií a taktikou ani v soudobých podmínkách neklesl. Lze dokonce říci, že ve srovnání s minulostí ještě více vzrůstá. Je to způsobeno zejména tím, že podstatně **vzrostly počty bojujících armád a zvýšil se také okruh těch, kteří se podílejí na jejich bezprostředním zabezpečení.**

To také způsobuje, že válčiště dnes zahrnuje prakticky celé světadíly. Rozsah a

počet strategických cílů a úkolů se tak podstatně rozšířil a současně se zvýšil počet operací, nutných na jejich splnění.

Složitost operací, které jsou formou aplikace teorie operačního umění na praxi, vzrostla. Je to dáno kvalitativně vyšším rozptýlením vojsk v důsledku existence jaderných zbraní, působením vojsk na samostatných směrech, náhlými změnami, které lze vyvolat vzájemným použitím jaderných zbraní, působením vojsk na prostředcích a v neposlední řadě velkou pohyblivostí vojsk, včetně možnosti přepravy vzduchem.

To všechno způsobuje, že strategie není schopna realizovat své cíle a úkoly jen svými prostředky a taktikou, jak tomu bylo kdysi, ale potřebuje k tomu operační umění, jeho široký manévry silami a prostředky podle konkrétní situace a přesně koordinované řízení uskupení vojsk, vytvořených k plnění dílčích strategických či k nim vedoucích operačních úkolů.

Perspektivně lze počítat, že manévry v rámci vševojskového svazku bude ztrácet znaky taktické a nabývat charakteru operačního. Jeho cílem totiž mnohem častěji bude vytvořit krajně příznivou situaci ke zničení určité části operačního uskupení nepřítele a ne jen pouhé zlepšení podmínek pro použití vlastních palebných prostředků.

Způsobuje to také do značné míry skutečnost, že vševojskové svazky budou v soudobých podmínkách plnit úkoly na samostatných směrech, budou při tom používat hloubkového manévru, vzdušný nevyjímaje, podle konkrétní situace a dále to, že jsou organicky vybaveny tak (včetně jaderných prostředků), aby byly schopny vést samostatnou bojovou činnost.

Na jistou tendenci přechodu vševojskových svazků od taktiky k operačnímu umění ukazuje rovněž to, že často budou zejména tankové a výsadkové svazky, jež podle soudobých hledisek považujeme za taktické stupně, plnit úkoly, které budou rozhodujícím způsobem ovlivňovat průběh a tím i výsledek operací. Je pochopitelné, že v takových případech nepůjde o úkoly taktiky, ale o úkoly operačního umění.

Rostoucí význam operačního umění naznačuje i podíl a význam manévru a pře-

sunů v operacích. Manévry spolu s palbou jsou základními způsoby realizace operací jako cílevědomé činnosti vojsk k ničení nepřítelů.

V souvislosti s prostorem, na němž soudobé operace probíhají, vzrostl podíl přesunů. Podle statistik z druhé světové války podílely se přesuny na celkové bojové činnosti vojsk na válčiči až 60 i více procenty. Vzhledem k mezerám v sestavách vojsk (jadernými údery lze vytvořit mezery další) a snaze po jejich maximálním využití k pronikání do boku a týlu vojsk lze předpokládat, že se podíl přesunů na činnosti vojsk ještě dále (podle některých názorů až o 20 %) zvýší. Vyplyvá to jak z rozšíření pásme činnosti jednotlivých organizačních stupňů, tak i z plné motorizace vojsk.

Rozptýlení vojsk a jejich působení na směrech, oboustranná možnost jadernými údery rychle a překvapivě měnit situaci vojsk a tím i druh bojové činnosti na jednotlivých směrech, požadavek co nejrychleji využít vlastních jaderných úderů a znemožnit totéž nepříteli způsobují, že problematika operačního umění se v soudobých podmínkách stává složitější. Je tomu tím spíše, že na důležitosti nabytí prvek času.

Operační umění současnosti kromě toho, co bylo obsahem jeho zkoumání a rozpracování v minulosti se zabývá rovněž problematikou plánování a použití jaderných, chemických a leteckých úderů a v závislosti na jejich předpokládaných a skutečných výsledcích pak plánuje a uskutečňuje či uzpůsobuje manévry silami a prostředky k dosažení stanoveného cíle.

Proto význam operačního umění v soudobých podmínkách neklesá, ale naopak vzrůstá a je tendence i po jeho obsahovém rozšíření (podíl vševojskových svazků na plnění operačních úkolů neustále vzrůstá). Tyto skutečnosti ukazují potřebu věnovat operačnímu umění, které je nejmladší oblastí vojenského umění a také oblastí, která se nejvíce rozvíjí, mimořádnou pozornost. K pochopení celé problematiky pomůže správné objasnění místa a úlohy operačního umění ve vojenské vědě a jednotné chápání některých používaných pojmů.

Místo a úkoly operačního umění ve vojenském umění

Zkoumání operací, jejich příprava a vedení bylo a zůstalo předmětem operačního umění.

Operační umění tedy je spojovacím článkem mezi strategií a taktikou. Z tohoto začlenění ve vojenském umění vyplývá také jeho úloha.

Úloha operačního umění je dána tím, že zabezpečuje návaznost mezi původními dvěma součástmi vojenského umění a přispívá tak k jeho monolitosti a kompaktnosti. Při cestě od strategie k taktice rozpracovává, připravuje, plánuje, konkretizuje a realizuje úkoly podle daných

podmínek. Při cestě zpět pak shrnuje, upravuje a zobecňuje taktické informace z hlediska potřeb strategie.

Z toho vyplývá i místo operačního umění.

Vzhledem ke strategii má operační umění podřízené postavení. Je však nadřazeno taktice. Po teoretické i praktické stránce se opírá o teorii a praxi strategie a pomáhá jí. Při praktických úkolech na bojištích využívá taktiku.

Operační umění je tedy prostředkem strategie k dosažení jejích cílů. Taktika pak je prostředkem operačního umění k dosažení cílů operace. Z toho plyne, že **podstata operačního umění se může správně projevit jen ve vztahu ke strategii a taktice**. Správné a úplné vyřešení otázek a úkolů operačního umění podmiňuje splnění úkolů strategie stejně, jako úkoly operačního umění pomáhá řešit taktika.

Proto taktické úspěchy je možné hodnotit s konečnou platností jen z hlediska, jak napomáhaly úspěšnému splnění operačních cílů a stejně tak pro operace je rozhodujícím kritériem, jak přispěly ke splnění strategických cílů.

Plnění úkolů spojovacího článku mezi strategií a taktikou vyžaduje od operačního umění **odpovídající znalost problematiky ostatních dvou částí vojenského umění, to znamená taktiky i strategie**.

Dále je třeba, aby bylo schopno tvůrčím způsobem **rozpracovat a realizovat** v intencích strategického zámyslu rámcově vydávané úkoly na konkrétní podmínek situace z hlediska potřeb taktiky.

Z místa a úlohy operačního umění vyplývají i jeho úkoly. Operační umění musí především řešit na odpovídající úrovni všechny obecné úkoly vojenského umění, které jsou v potřebném rozsahu, ale na zcela jiné úrovni (pokud jde o organizační stupně), také předmětem zkoumání strategie a taktiky.

Má-li konkretizovat rámcové úkoly strategie, musí **znát co, kdy a jak ovlivňuje průběh bojové činnosti a musí to umět podmínkám a situaci odpovídajícím způsobem aplikovat**. A konečně má-li se

dále rozvíjet, **musí být schopno sebevychovat a na základě toho i sebe-reprodukování na vyšší úrovni**.

Operační umění musí tudíž plnit tyto úkoly:

— na základě zkoumání zákonů ozbrojeného zápasu vypracovávat ucelenou obecnou teorii, principy a zásady, jimiž se řídí příprava, průběh a výsledek operací včetně zabezpečení, a odhalovat tendence svého vlastního vývoje;

— aplikovat obecnou teorii, principy a zásady na operace druhů vojsk (vševojskové, výsadekové, letecké, námořní atd.), na operace různých druhů bojové činnosti (útok, obrana), na operace různých stupňů velení (front, armáda);

— zkoumat a vytyčovat úlohu, místo a úkoly druhů vojsk v operacích různých druhů bojové činnosti a také zásady součinnosti druhů vojsk při plnění úkolů operace;

— na základě obecné teorie a její aplikace na různé druhy operací a získaných poznatků vytyčovat kritéria na nejúčelnější složení operačních stupňů.

Operační umění je tedy jednou ze tří součástí socialistického vojenského umění, zabývající se teorií a praxí přípravy (plánování), vedení a zabezpečení operací.

Z obsahu operačního umění vyplývají požadavky na formování velkých uskupení vojsk, která operace vedou a na obsah přípravy velitelského sboru v organizování a vedení operací. Řešení těchto problémů však již do problematiky operačního umění nepatří.

Celá teorie operačního umění vychází z **praktického studia podstaty operací na základě historické analýzy a směřuje k poznání zákonů, principů a zásad**, jimiž se operace jako samostatný jev ozbrojeného zápasu řídí.

Na základě toho operační umění rozpracovává způsoby a formy přípravy i vedení operací. Tím vytyčuje zásady vedení soudobých operací jak vševojskových, tak i druhů ozbrojených sil v soulase s požadavky strategie a s danými podmínkami.

Hlavní operační pojmy

Jako každá vědecká disciplína, má i operační umění řadu specifických pojmů, jejichž znalost je součástí teritoria operačního umění.

Hlavním předmětem zkoumání operačního umění jsou **operace**. Operací nazýváme souhrn bojové činnosti, tj. palby a

pohybu jednoho či několika operačních svazů a svazků jednoho nebo více druhů ozbrojených sil a plnění společný úkol podle jednotného zámyslu a plánu k dosažení určitého operačního nebo strategického cíle.

Operace dělíme podle druhů ozbroje-

ných sil nebo vojsk, podle organizačního stupně, který operace vede a podle převládajícího druhu bojové činnosti.

Podle toho, který druh ozbrojených sil je hlavním realizátorem operací, mohou tyto být:

- **vševojskové**, které vedou pozemní vojska za podpory vojenského letectva, případně i námořních sil a využívají strategických raketových úderů;

- **vzdušné**, které vede vojenské letectvo za podpory pozemních, námořních a výsadkových sil, případně i sil protivzdušné obrany;

- **protivzdušné**, které vedou vojska protivzdušné obrany za podpory vojenského letectva, případně i pozemních sil;

- **raketové**,

- **námořní**,

- **společenské námořní výsadkové nebo protivýsadkové**, které vedou vojenské loďstvo, pozemní síly a za podpory vzdušných sil;

- **vzdušné výsadkové**.

Nejčastějším a vlastně jediným druhem operací pro naši armádu budou operace vševojskové.

Samostatné operace jednotlivých druhů ozbrojených sil budou v soudobých podmínkách řídkým jevem a budou poměrně krátkodobé. Většinou budou vedeny v součinnosti s vševojskovými operacemi v daném prostoru s cílem zabezpečit jejich úspěch.

Podle organizačního stupně, který vševojskovou operaci připravuje a vede, dělíme operace na armádní a frontové, případně na operace skupiny frontů.

Převládající způsob bojové činnosti je kritériem pro rozlišení operací útočných a obranných.

Operace napomáhá dosažení (vytvářejí se k tomu podmínky) některého ze strategických cílů splněním operačních cílů. Každá operace může plnit několik operačních cílů.

Operačním cílem může být nepřátelské uskupení operačního charakteru, zejména jeho palebné prostředky, nebo důležitý prostor nejméně operačního významu, jejichž ovládnutí nebo zničení je důležitým předpokladem splnění operace.

Zkušenosti ukazují, že oba cíle zpravidla **splyvají v jeden cíl operace**. Nepřítel totiž obvykle k obraně důležitých prostorů a čar vyčleňuje velké (významu odpovídající) operační uskupení.

Operační cíl stanoví nadřazený operační či strategický stupeň.

Operačních cílů se dosahuje plněním operačních úkolů. **Operační úkol** je prostorově a časově vymezený způsob plnění stanoveného operačního cíle, případně jeho důležité části, jímž se rozhodujícím způsobem ovlivňuje jak průběh, tak i konečný výsledek operace.

Při řešení jednoho z cílů operace může dojít ke **sražení**. Svým významem bude sražení spolu s použitím jaderných zbraní, zejména skupinovým a hromadnými údery, tvořit nejdůležitější část operace realizovanou vojsky. Dochází v něm ke **střetnutí hlavních sil velkého uskupení** (armády, frontu, skupiny frontů) obou protivníků a jeho výsledek má rozhodující vliv na celkový průběh a splnění operace. Jako příklad lze uvést Smolenské sražení, obranná sražení na přístupech k Moskvě, či Volze atd.

V případě válečného konfliktu bude pro nás aktuální **střetné pohraniční sražení**, které bude nejdůležitější součástí první útočné operace jak armády, tak frontu.

Operace realizují velké uskupení vojsk

- **operační svazy**. Složení operačního svazu není na rozdíl od taktických stupňů pevné — neměnné. Řídí se úkolem operace. Jeho základem jsou v současné době vševojskové svazy nebo svazky a svazy nebo svazky druhů vojsk v týlu. Podle současného rozdělení k operačním svazům počítáme:

- **front** (ve vojscích NATO je používán termín skupina armád), složený z několika armád různého druhu (vševojsková, tanková, letecká) a svazků jak vševojskových, tak i druhů vojsk;

- **armádu**, která má několik vševojskových svazků (případně vyšších vševojskových svazků) a útvarů a svazků druhů vojsk.

Kromě těchto dvou organizačních stupňů projevují se, pokud jde o význam plněního úkolu a o způsoby manévru, určité prvky operačního charakteru i u vševojskových, zejména tankových a výsadkových svazků.

Pro plnění úkolů se vytváří operační svaz nejvhodnější uskupení sil a prostředků, kterému se říká **operační sestava**. **Operační sestava** je orientována na jeden nebo více (hlavně u vyšších operačních svazů) **operačních směrů**.

Operační směr je pásmo terénu, které vede k objektům a prostorům operačního významu. Svými přírodními podmínkami (konfigurace) a komunikační sítí musí operační směr **umožňovat dobré rozvinutí**,

využití a součinnost všech druhů vojsk daného uskupení sil a prostředků při plnění stanoveného operačního úkolu. Operační směr bývá nejčastěji součástí strategického směru, může však být i samostatný.

Z této charakteristiky operačního směru vyplývá, že je závislý na objektech operace. To znamená, že závisí na uskupení nepřítele, které má operace zničit, či objektu nebo prostoru, který má zvládnout. Se změnou prostoru nepřátelského uskupení nebo cílů operace se může měnit i operační směr.

Tam, kde přírodní podmínky (hory, lesy, jezera, močály) svou konfigurací omezují činnost a manévry vojsk, mají i operační směry většinou trvalý charakter. Tak tomu je na celém středoevropském válčišti a tedy i v našem zájmovém prostoru.

Celkově lze o operačních směrech říci, že mají převážně trvalý charakter. Je to dáno jednak tím, že ve většině případů jsou součástí strategického směru a jednak také tím, že dislokace vojenských uskupení obou protivníků jsou obvykle orientována na směr pravděpodobného použití a zničení těchto uskupení a tím

i daný operační směr patří k cílům operace.

Ke splnění cílů operace napomáhá **operační manévry**. Je to takový druh manévru silami, prostředky, případně palbou, který je uskutečňován v průběhu operace buď v soulase s plánem operace nebo podle konkrétně se vytvořivší situace, avšak v intencích zámyslu operace.

Jeho cílem je umožnit takové uskupení sil a prostředků, které nejvíce odpovídá dané situaci. Tím vytvořit optimální podmínky pro úder vlastních vojsk nebo k odrazení takového úderu nepřítele, který má operační význam.

Operační manévry má přivodit zásadní změnu situace a vytváří v náš prospěch příznivý poměr sil na těch směrech či v těch prostorech, které jsou pro úspěch operace rozhodující. Operační manévry tím zabezpečuje postupné plnění operačních úkolů a ničení protivníka s překvapením a maximálně efektivně.

Existence operačních raketových jaderných prostředků umožňuje v soudobých podmínkách operační manévry nejen silami a prostředky, ale také, bude-li to v dané situaci možné a účelné, **především použitím těchto prostředků.**

Dokud nedojde k prosazení mírových návrhů a k všeobecnému a úplnému odzbrojení, dokud bude ze strany imperialistů existovat nebezpečí války, budeme posilovat obranyschopnost a bezpečnost naší vlasti, dále rozvíjet leninské principy výstavby armády, zajišťovat vysokou bojovou pohotovost ozbrojených sil a zdokonalovat jejich výzbroj a technické vybavení. Posilovat jednotu ozbrojených sil.

(Z Usnesení XII. sjezdu KSČ „O hlavních směrech dalšího rozvoje naší socialistické společnosti“.)